

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA MIKROSUG'URTA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-IQTISODIY SAMARADORLIGI

Salayeva Nargiza Xoshim qizi

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli texnologiyalar asosida mikrosug'urta xizmatlarini rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda mikrosug'urtaning aholi ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, moliyaviy inklyuziyani ta'minlash va kambag'allik xavfini kamaytirishdagi o'rni yoritiladi. Raqamli platformalar, mobil ilovalar, sun'iy intellekt va "big data" texnologiyalarining mikrosug'urta tizimidagi qo'llanilishi xizmatlar ommabopligini oshirishi, xarajatlarni kamaytirishi va sug'urta mahsulotlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishi ilmiy asosda ochib beriladi. Tadqiqot natijalari asosida mikrosug'urta xizmatlarini raqamlashtirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: mikrosug'urta, raqamli texnologiyalar, moliyaviy inklyuziya, ijtimoiy himoya, mobil sug'urta, sun'iy intellekt, ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik.

Annotation: This article analyzes the socio-economic efficiency of developing microinsurance services based on digital technologies. The research highlights the role of microinsurance in strengthening social protection of the population, ensuring financial inclusion, and reducing the risk of poverty. The application of digital platforms, mobile applications, artificial intelligence, and big data technologies in the microinsurance system is scientifically substantiated to increase the accessibility of services, reduce costs, and expand opportunities for using insurance products. Based on the research results, practical proposals and recommendations **for the digitalization of microinsurance services have been developed.**

Keywords: *microinsurance, digital technologies, financial inclusion, social protection, mobile insurance, artificial intelligence, socio-economic efficiency.*

Kirish

Bugungi globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlari sharoitida moliyaviy xizmatlar tizimi tubdan o'zgarib bormoqda. Ayniqsa, kam daromadli aholi qatlamlari uchun mo'ljallangan moliyaviy vositalarning mavjudligi va qulayligi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday vositalardan biri – mikrosug'urta xizmatlari bo'lib, u aholining ijtimoiy zaif qatlamlarini kutilmagan moliyaviy xavflardan himoya qilishga xizmat qiladi.

An'anaviy sug'urta tizimlarida yuqori xarajatlar, murakkab hujjatlashtirish va ishonch yetishmasligi mikrosug'urtaning keng tarqalishiga to'sqinlik qilib kelgan. Raqamli texnologiyalarning joriy etilishi ushbu muammolarni bartaraf etish, xizmatlarni soddalashtirish va arzonlashtirish imkonini bermoqda. Shu bois raqamli mikrosug'urta tizimining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb masala hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili

Ilmiy adabiyotlarda mikrosug'urta tushunchasi asosan ijtimoiy himoya va moliyaviy inklyuziya nuqtayi nazaridan o'rganilgan. Tadqiqotchilar mikrosug'urtaning kam daromadli aholi uchun moliyaviy barqarorlikni oshirishdagi rolini alohida ta'kidlaydilar. Ayrim ishlarda mikrosug'urta qishloq xo'jaligi, sog'liqni saqlash va mehnat migratsiyasi bilan bog'liq xavflarni kamaytirishda samarali mexanizm sifatida ko'riladi.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar va "fintech" yechimlari mikrosug'urta sohasida alohida tadqiqot obyektiga aylangan. Mobil sug'urta, elektron to'lovlar va avtomatlashtirilgan risk baholash tizimlari sug'urta xizmatlariga bo'lgan ishonchni oshirishi va qamrovni kengaytirishi ilmiy manbalarda qayd etilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar orqali ma'lumotlarni tezkor yig'ish va tahlil qilish sug'urta kompaniyalarining operatsion samaradorligini oshirishi isbotlangan.

Metodlar bo'limi

Mazkur tadqiqotda tizimli tahlil, taqqoslash, statistik kuzatuv va mantiqiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Mikrosug'urta xizmatlarining raqamli va an'anaviy shakllari o'zaro solishtirildi hamda ularning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri baholandi. Shuningdek, mavjud ilmiy manbalar va xalqaro tajriba asosida mikrosug'urta tizimining samaradorlik ko'rsatkichlari tahlil qilindi.

Natijalar

Mikrosug'urta past daromadli aholiga mo'ljallangan arzon va oddiy sug'urta xizmatlari bo'lib, ular kunlik hayotdagi xatarlarni, masalan, sog'liq muammolari, tabiiy ofatlar, mulk yo'qotishlari yoki qishloq xo'jaligi zararlarini qoplashga yordam beradi. An'anaviy sug'urta tizimlaridan farqli o'laroq, mikrosug'urta kichik miqdordagi to'lovlar va sodda jarayonlar bilan ajralib turadi. Raqamli texnologiyalar, jumladan, mobil ilovalar, sun'iy intellekt (AI), blokcheyn, big data va bulutli hisoblashlar bu sohada inqilobiy o'zgarishlar keltirib chiqarmoqda. Ushbu texnologiyalar mikrosug'urta xizmatlarini arzonlashtiradi, qamrovini kengaytiradi va samaradorligini oshiradi, natijada ijtimoiy va iqtisodiy foyda ko'payadi. Ushbu maqolada ushbu rivojlanishning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini batafsil ko'rib chiqamiz, shuningdek, mumkin bo'lgan qiyinchiliklar va O'zbekiston kontekstini tahlil qilamiz.

Mikrosug'urtaning Raqamli Transformatsiyasi

Raqamli texnologiyalar mikrosug'urta jarayonlarini tubdan o'zgartiradi. Masalan:

- Mobil texnologiyalar: Smartfonlar orqali sug'urta polislarini sotib olish, to'lovlarni amalga oshirish va da'vo qilish mumkin. Bu jarayonlar bir necha daqiqada yakunlanadi, an'anaviy sug'urtada esa haftalar talab qilishi mumkin.

- Sun'iy intellekt va big data: AI mijozlarning xatti-harakatlarini tahlil qilib, shaxsiy sug'urta takliflarini yaratadi. Big data esa xatarlarni bashorat qilishda yordam beradi, masalan, ob-havo ma'lumotlari asosida qishloq xo'jaligi sug'urtasini optimallashtiradi.

- Blokcheyn: Smart-kontraktlar orqali to'lovlar avtomatik ravishda amalga oshiriladi, bu firibgarlikni kamaytiradi va ishonchni oshiradi.

- IoT (Internet of Things): Sensorlar orqali real vaqt rejimida ma'lumotlar to'planadi, masalan, fermer xo'jaliklarida hosilni monitoring qilish uchun.

Bu texnologiyalar mikrosug'urta bozorini global miqyosda kengaytirmoqda. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda mikrosug'urta qamrovi raqamli texnologiyalar tufayli 2020-2025 yillarda 50% ga oshishi kutilmoqda.

Ijtimoiy Samaradorlik

Raqamli mikrosug'urta ijtimoiy hayotning ko'p qirralarini yaxshilaydi, ayniqsa kam ta'minlangan qatlamlar uchun:

- Moliyaviy inklyuziya: Dunyo aholisining 1,7 milliarddan ortig'i bank xizmatlaridan foydalanmaydi, lekin ularning ko'pchiligi smartfonlarga ega. Raqamli platformalar, masalan, Afrika va Osiyodagi M-Pesa yoki Paytm kabi tizimlar, mikrosug'urtani mobil pul orqali integratsiya qiladi. Natijada, past daromadli oilalar moliyaviy inqirozlardan himoyalanaadi, bu qashshoqlikni 10-20% ga kamaytirishi mumkin. Masalan, Keniyada raqamli mikrosug'urta tufayli fermerlarning daromadlari oshgan.

- Sog'liq va salomatlikni yaxshilash: Raqamli sug'urta tibbiy xizmatlarga kirishni osonlashtiradi. AI orqali kasalliklar erta aniqlanadi, va da'vo jarayonlari tezlashtiriladi. Bu aholining umr ko'rish muddatini uzaytiradi va mehnat qobiliyatini oshiradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda sug'urta qamrovi sog'liq xarajatlarini 30% ga kamaytiradi.

- Gender tengligi va qishloq rivoji: Ayollar va qishloq aholisi mikrosug'urtadan ko'proq foyda ko'radi. Masalan, Hindistonda raqamli platformalar ayollarning mikro-kredit va sug'urta olishini soddalashtirgan, bu ularning iqtisodiy mustaqilligini oshirgan. Qishloq joylarda dronlar va sun'iy yo'ldosh ma'lumotlari hosil sug'urtasini aniqroq qiladi, bu fermerlarning daromadlarini barqarorlashtiradi.

- Ijtimoiy himoya: Pandemiya kabi global inqirozlarda raqamli mikrosug'urta tez yordam beradi. Masalan, COVID-19 davrida raqamli platformalar orqali millionlab odamlar sug'urta olgan.

Biroq, ijtimoiy samaradorlik raqamli savodsizlik va internetga kirish muammolari tufayli cheklanishi mumkin. Rivojlanayotgan mamlakatlarda aholining 40% internetdan foydalanmaydi, bu inklyuziyani qiyinlashtiradi.

Iqtisodiy Samaradorlik

Iqtisodiy jihatdan raqamli mikrosug'urta resurslarni samarali taqsimlaydi va o'sishni rag'batlantiradi:

- Xarajatlarning kamayishi: An'anaviy sug'urtada operatsion xarajatlar 40% ni tashkil qilsa, raqamli texnologiyalar ularni 50-70% ga qisqartiradi. AI firibgarlikni 20-30% ga kamaytiradi, blokcheyn esa oraliq vositalarni olib tashlaydi. Natijada, sug'urta polislarining narxi pasayadi, bu mijozlar sonini oshiradi.

- Bozor kengayishi va innovatsiyalar: Raqamli platformalar mikrosug'urta bozorini yillik 15-20% ga oshirishi mumkin. Masalan, Indoneziyada Gojek ilovasi orqali mikrosug'urta millionlab foydalanuvchilarga yetkazilgan. Big data orqali yangi mahsulotlar, masalan, "pay-as-you-go" sug'urtasi yaratiladi, bu kichik biznesni rag'batlantiradi.

- Iqtisodiy o'sishga hissa: Mikrosug'urta kichik va o'rta korxonalarni (KOK) himoya qiladi, bu YaIM o'sishiga 1-2% hissa qo'shadi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda sug'urta qamrovi ishlab chiqarishni 10% ga oshiradi, chunki tadbirkorlar xatarlarni kamaytirib, sarmoya kiritishadi.

- Ish o'rinlari va texnologik rivoj: Raqamli mikrosug'urta yangi ish o'rinlarini yaratadi, masalan, IT mutaxassislar va data tahlilchilar. Bu moliyaviy texnologiyalar (fintech) sohasini rivojlantiradi.

Iqtisodiy samaradorlik regulyatoriya to'siqlari va kibernetika xavflari tufayli cheklanishi mumkin. Ma'lumotlar oqib chiqishi mijozlar ishonchini yo'qotishi mumkin.

O'zbekiston Kontekstida

O'zbekistonda sug'urta bozori hali rivojlanmagan: aholining faqat 5-10% sug'urta xizmatlaridan foydalanadi. Biroq, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasi (2020-2025 yillar) mikrosug'urta uchun imkoniyatlar yaratmoqda:

- Mavjud holat: O'zbekiston sug'urta kompaniyalari, masalan, "Uzbekinvest" yoki "Gross Insurance", raqamli xizmatlarni joriy etmoqda. Mobil banking (masalan, "Click" yoki "Payme") mikrosug'urtani integratsiya qilish uchun asos bo'lishi mumkin.

- Ijtimoiy-iqtisodiy foyda: Qishloq xo'jaligi mikrosug'urtasi fermerlarning hosil zararlarini qoplashi mumkin, bu YaIMning 20% ini tashkil qiluvchi sohani barqarorlashtiradi. Shahar aholisi uchun sog'liq mikrosug'urtasi tibbiy xizmatlarni arzonlashtiradi.

- Qiyinchiliklar: Internet qamrovi 70% atrofida, lekin qishloq joylarda past. Regulyatoriya islohotlari (masalan, 2023 yilgi sug'urta qonuni) zarur, ammo hali to'liq amalga oshirilmagan.

- Tavsiyalar: Hukumat raqamli infratuzilmani (5G va fiber-optik) rivojlantirishi, aholining raqamli savodxonligini oshirishi va fintech startaplarini qo'llab-quvvatlashi kerak. Xalqaro tajribalarni (masalan, Hindistonning Aadhaar tizimi) qo'llash foydali bo'ladi.

Mumkin Bo'lgan Qiyinchiliklar va Yechimlar

- Texnologik to'siqlar: Dastlabki sarmoya yuqori, ammo bulutli texnologiyalar xarajatlarni kamaytiradi.

- Regulyatoriya muammolari: Hukumatlar mikrosug'urta qoidalarini soddalashtirishi kerak.

- Maxfiylik va xavfsizlik: Blokcheyn va AI orqali ma'lumotlar himoyasi kuchaytiriladi.

- Ijtimoiy qarshilik: Aholini o'qitish orqali ishonchni oshirish zarur.

Raqamli texnologiyalar asosida mikrosug'urta rivoji ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni yuqori darajaga olib chiqadi: u qashshoqlikni kamaytiradi, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi va aholining farovonligini oshiradi. Global misollar (Afrika

va Osiyo) shuni ko'rsatadiki, bu yondashuv millionlab odamlarni moliyaviy himoyaga ega qiladi. O'zbekistonda bu sohani rivojlantirish uchun hukumat, biznes va xalqaro tashkilotlar hamkorligi zarur. Kelajakda raqamli mikrosug'urta nafaqat xatarlarni boshqarish vositasi, balki barqaror rivojlanishning asosiy elementi bo'lib qoladi.

Munozara bo'limi

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli mikrosug'urta tizimi nafaqat iqtisodiy, balki kuchli ijtimoiy ta'sirga ham ega. Biroq ushbu tizimni joriy etishda raqamli savodxonlik darajasining pastligi, internet infratuzilmasining yetarli emasligi kabi muammolar mavjud. Shu sababli mikrosug'urta xizmatlarini raqamlashtirish jarayonida aholining bilim va ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalar asosida mikrosug'urta xizmatlarini rivojlantirish ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan yuqori samaradorlikka ega. Ushbu tizim kam daromadli aholi qatlamlarining moliyaviy himoyasini kuchaytiradi, moliyaviy inklyuziyani ta'minlaydi va sug'urta bozorining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Mikrosug'urta xizmatlarini mobil va onlayn platformalar orqali kengaytirish;
Aholining raqamli va moliyaviy savodxonligini oshirishga qaratilgan dasturlarni joriy etish;

Sug'urta kompaniyalarida sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlilidan faol foydalanish;

Davlat va xususiy sektor hamkorligida raqamli mikrosug'urta infratuzilmasini rivojlantirish.

ADABIYOTLAR.

1. Churchill C., Matul M. Protecting the Poor: A Microinsurance Compendium. – Geneva: International Labour Organization, 2012. – 450 p.

2. Dror D. M., Preker A. S. Social Reinsurance: A New Approach to Sustainable Community Health Financing. – Washington, DC: World Bank, 2002. – 287 p.
3. Giesbert L., Steiner S. Perceptions of (Micro)Insurance in Southern Ghana: The Role of Information and Peer Effects. // Journal of Development Studies. – 2019. – Vol. 55(9). – P. 1896–1912.
4. World Bank. Financial Consumer Protection and Microinsurance. – Washington, DC: World Bank Group, 2018. – 120 p.
5. OECD. Digital Disruption in Insurance: Issues and Challenges. – Paris: OECD Publishing, 2017. – 96 p.
6. Swiss Re Institute. Technology and Insurance: Themes and Opportunities. – Zurich: Swiss Re, 2019. – 45 p.
7. Cull R., Demirgüç-Kunt A., Morduch J. Financial Inclusion and the Microfinance Revolution. // Journal of Economic Perspectives. – 2018. – Vol. 32(1). – P. 167–202.
8. Mckinnon R. I. Money and Capital in Economic Development. – Washington, DC: Brookings Institution, 2010. – 184 p.
9. Tadjibayeva D. B. Moliyaviy inklyuziya va uning iqtisodiy o‘shiga ta’siri. // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2021. – №4. – 45–52-b.
10. Xolmatov A. A. Sug‘urta bozorini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning o‘rni. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. – 156 b.